

سکوت دائمی رسانه مداخله‌گر روپاه پیر

رادیوی بی بی سی فارسی تعطیل شد؛

این خبر روز ششم فروردین منتشر شد هر چند حدود ۵ ماه پیش این خبر بیجید اما با اعلام رسمی این رسانه ۸۲ ساله، خاموش شد. با توجه به تعطیلی دائم رادیوی بی بی سی فارسی این هفته از زوایای مختلف به عملکرد این رسانه بیگانه و مداخله‌گر در امور کشورمان می‌پردازیم.

محمد مهدی اسلامی
نویسنده و روزنامه‌نگار

در روز هفتم دیماه سال ۱۳۱۹ شمسی (۲۸ دسامبر ۱۹۴۰ میلادی) بخش فارسی رادیوی بی بی سی رسماً آغاز به کار کرد. «حسن البلیوزی» نخستین «خبرفرست» این رادیو بود که با گفتار کوتاه خود، یکی از نخستین پروژه‌های عملیات روانی رادیوی بی بی سی را به نفع انگلستان کلید زد.

مؤثران و بسترهای تأسیس رادیوی بی بی سی

پروژه فریب انگلیسی

در حالی راه‌اندازی رادیوی بی بی سی با عنوان ضرورت پاسخگویی به رادیو برلن موجه جلوه داده شد و حتی بخش عمده‌ای از تصویرسازی گرایش رضاشاه به آلمان (موضوعی که بهانه حمله شهریور ۱۳۲۰ شد) توسط رادیو برلن با محوریت بهرام شاهرخ انجام می‌شد که اطلاعات بعدی نشان می‌دهد باید مواضع رادیو فارسی برلن در آن سال‌ها را با نگاهی دیگر بازخوانی کرد. گرایش انگلیسی شاهرخ تنها در افواه عمومی مشهور نشد، بلکه در آبان ۱۳۴۲ بخش ۳۱۲ اداره یکم عملیات سازمان ساواک، در بولتن ویژه‌ای به قلم عبدالله دانشور از کارشناسان ساواک «بهرام شاهرخ» را مأمور سرویس اطلاعات انگلیس معرفی می‌کند و برخی کارشناسان معتقدند، رادیو برلن نیز اساساً یک پروژه فریب انگلیسی بوده است.

در آن سال‌ها به دستور رضا شاه، نظمی تمام تلاش خود را به کار می‌بست تا آمار دقیقی از شنوندگان و حتی ایستگاه رادیویی که به آن گوش می‌دادند، به دست بیاورد. این کار چندان سختی نبود زیرا حتی در پایتخت، تعداد محدودی از مردم در خانه‌های خود به آن دسترسی داشتند و رادیو موج کوتاه وسیله‌ای بیشتر از لوکس به شمار می‌رفت. اما این قشر، عموماً دارای مرجعیت اجتماعی و در فضا سازی عمومی اثر بخش بود.

گزارش‌های خبری بی بی سی فارسی از ماجرای حمله متفقین به ایران و برکناری رضاشاه از سلطنت و نیز اتخاذ مواضع تند و نقد دیکتاتوری که در دوره خفقان، بردن نامش نیز هراس‌انگیز بود، بدون اشاره به نقش انگلیس در برکنشیدن او و مأموریت‌های دوره حکومتش، نقطه عطفی بود که موجب افزایش شنوندگان و گسترش دامنه پوشش بی بی سی فارسی در ایران شد.

بهائیت در بی بی سی

حسن موقر افغان البلیوزی، از سران و نویسندگان تراز اول بهائیت، رئیس محفل بهائیت در انگلیس طی همان سال‌ها منصوب از سوی شوقی افندی است که بعدها به کادر رهبری این سازمان، موسوم به «هیأت‌ایادی امرالله» در فلسطین اشغالی ارتقا یافت. ۲۳ سال بعد، اولین کنگره جهانی بهائیان با تلاش او سازماندهی شد و اعتراض به تسهیلات اسدالله علم برای سفر و شرکت بهائیان در این کنگره، از اولین پیام‌های پرتنین امام خمینی بود. روز ۲۰ بهمن ۱۳۱۸ وزارت امور خارجه انگلیس با راه اندازی بخش فارسی بی بی

سی موافقت کرد و مراتب را به بولارد وزیر مختار آن کشور در تهران ابلاغ کرد؛ اما زمینه‌های فنی کافی در تهران برای آن مهیا نبود. وقتی رادیوی بی بی سی راه افتاد، چیز زیادی از راه‌اندازی اولین فرستنده رادیویی در ایران نمی‌گذشت.

آن ایستگاه رادیویی در نخستین روزهای اردیبهشت ۱۳۱۹، درست هشت ماه پیش از آغاز به کار بی بی سی فارسی، با یک ساختمان دو طبقه در عمارت کلاه‌فرنگی «بی سیم قصر» در تهران نزدیک به سید خندان، (دفتر کار فعلی وزیر ارتباطات) و با بودجه‌ای معادل ۸۰ هزار تومان به راه افتاده بود.

مشکل اصلی رسانه‌های رادیویی

در این زمان، رادیو برلن نیز به عنوان اصلی‌ترین رقیب بی بی سی در ایران حضور داشت، اما مشکل اساسی‌تر هر دو رادیو نه رقابت با یکدیگر که محدودیت پوشش رسانه‌ای در ایران بود. رادیو برلن از ساعت ۸ و نیم تا ۱۹ و نیم اخبار، موسیقی و سخنرانی بخش می‌کرد. رادیو لندن هم از حدود ساعت ۱۸ تا ۲۴ با مدام اخبار، ساز و آواز و نمایشنامه داشت. تیرماه ۱۳۲۰، رادیو مسکو نیز به عنوان مکمل بی بی سی در جبهه متفقین آغاز به کار کرد. اولین برنامه ۱۵ دقیقه‌ای رادیو مسکو به زبان فارسی عمدتاً به اخبار دفتر اطلاعاتی شوروی اختصاص داشت. به عنوان مثال رادیو مسکو

در ۱۳ تیرماه ۱۳۲۰ (کمتر از دو ماه پیش از حمله سراسری متفقین از شمال و جنوب به ایران) اظهارات اسمیرنوف سفیر کبیر جدید شوروی در تهران را پخش کرد که ضمن اشاره به استحکام روابط حسنه میان ایران، شوروی و بریتانیا، این مناسبات را بهترین دلیل بر کذب بودن خبر احتمال حمله انگلیس و شوروی علیه ایران دانست. عملکرد این رادیو پس از حمله به ایران تغییر کرد و برنامه‌ها تا یک ساعت افزایش یافتند و هدف عمده از پخش آنها توضیح سیاست اتحاد شوروی نسبت به ایران بود. بعدها صداهای آنکارا و رم نیز به این جگه اضافه شد.

دولت بریتانیا از بی بی سی خواست تا برای مقابله با دستگاه تبلیغاتی هیتلر و موسولینی، برنامه‌هایی برای پخش در سراسر جهان به زبان‌های بومی تولید کند. حدود دو سال بعد، نخستین برنامه‌های غیرانگلیسی رادیو بی بی سی به زبان‌های اسپانیولی، پرتغالی و عربی آماده پخش شد، اما راه‌اندازی بخش فارسی تا سال اول جنگ جهانی دوم به تأخیر افتاد. زبان فارسی یکی از دهه‌زبانی بود که در سال‌های ۱۹۴۰ و ۱۹۴۱ میلادی زمانی که جنگ کاملاً به ضرر بریتانیا پیش می‌رفت، به مجموعه زبان‌های خارجی رادیو بی بی سی اضافه شد.

نقش بهائیان

نقش آفرینی بهائیان در این رادیو، منحصر به مؤسس آن نبود. بعدها یکی از منابع ساواک در گزارشی تصریح می‌کند گویندگان بخش فارسی بنگاه سخن‌پراکنی بی بی سی همگی بهائی هستند و مبلغ هنگفتی پول از طرف بهائیان مقیم اروپا در اختیار این بنگاه قرار گرفته است. در آن سند با ذکر نام ۱۳ گوینده بهایی، تأکید می‌کند «این عده با برادر هویدا و زند و چند نفر دیگر که جزو کمیته بهائیان لندن می‌باشند در تماس هستند.»

نقش آفرینی بهائیان در این رادیو، منحصر به مؤسس آن نبود. بعدها یکی از منابع ساواک در گزارشی تصریح می‌کند گویندگان بخش فارسی بنگاه سخن‌پراکنی بی بی سی همگی بهائی هستند و مبلغ هنگفتی پول از طرف بهائیان مقیم اروپا در اختیار این بنگاه قرار گرفته است. در آن سند با ذکر نام ۱۳ گوینده بهایی، تأکید می‌کند؛ «این عده با برادر هویدا و زند و چند نفر دیگر که جزو کمیته بهائیان لندن می‌باشند در تماس هستند.»